

Адабияттар:

1. Древнетюркский словарь. - Ленинград: Наука, 1969.
2. Дыйканов, К. Кыргыз тилинин тарыхынан / К. Дыйканов. - Фрунзе: Мектеп, 1990.
3. Киргизско-русский словарь. В двух книгах. Около 40000 слов / Сост. К. К. Юдахин. - Фрунзе: Главная редакция КСЭ, 1985.
4. Мамытов, Ж. Азыркы кыргыз тили: фонетика жана лексикология / Ж. Мамытов. - Бишкек: ЖЭКА, 1999.
5. Сыдыков, С. Монгольско-тюркские языковые параллели / С. Сыдыков. - Фрунзе, 1983.
6. Түмөнбаева, Ж. А. Сырттан өздөштүрүлгөн сөздөрдүн маанилик жылышуулары / Ж. А. Түмөнбаева // Вестник Иссык-Кульского университета. - 2017. - №43.
7. Түрк тилдеринин сөздүгү Дивану Лугати Ат-түрк / Түзгөн Махмуд ибн аль Хусейин ибн Мухаммед Махмуд аль Кашгари. I том. - Бишкек, 2011.
8. Түрк тилдеринин сөздүгү Дивану Лугати Ат-түрк / Түзгөн Махмуд ибн аль Хусейин ибн Мухаммед Махмуд аль Кашгари. II том. - Бишкек, 2012.
9. Түрк тилдеринин сөздүгү Дивану Лугати Ат-түрк / Түзгөн Махмуд ибн аль Хусейин ибн Мухаммед Махмуд аль Кашгари. III том. - Бишкек, 2013.
10. Юнусалиев, Б. М. Заметки по истории киргизского языка. Китепте: Б. М. Юнусалиев. Очерки грамматики и лексики киргизского языка / Б. М. Юнусалиев. - Фрунзе, 1965.
11. Юнусалиев, Б. М. Киргизская лексикология / Б. М. Юнусалиев. - Фрунзе, 1959.

DOI: <https://doi.org/10.69722/1694-8211-2025-63-234-241>

УДК: 82.0

Түргөнбаева А. А., окутуучу, aizok_kg@mail.ru

ORCID: 0009-0009-6277-8372

Асирдинова Т. Ж., филол. илимд. канд., доцент

tolkun-1975@mail.ru

ORCID: 0009-0002-3524-6863

Уркалыева А. К., магистрант

salkynurkalyeva@icloud.com

ORCID: 0009-0005-8273-4941

К. Тыныстанов ат. ЫМУ

Каракол ш., Кыргызстан

**БАЙДЫЛДА САРНОГОВЕДИН ПОЭЗИЯСЫНДА АШЫКТЫК, МАХАБАТ
ЧӨЙРӨСҮНӨ АРНАЛГАН ЭКСПРЕССИВДҮҮ-ЭМОЦИОНАЛДУУ
СӨЗДӨРДҮН КОЛДОНУЛУШУ**

Бул макалада кыргыздын белгилүү акыны Байдылда Сарногоевдин поэзиясында ашыктык, махабат чөйрөсүнө арналган экспрессивдүү-эмоционалдуу сөздөрдүн колдонулушу, өзгөчөлүктөрү, табияты жөнүндө сөз болот жана талданат. Акындын чыгармаларындагы ашыктык жана махабат сезимдери, аларды чагылдырган сөздөрдүн күчү, орду жана табияты ырлардын мазмунун жана атмосферасын түзүүчү негизги элемент катары каралат. Маалыматтар поэтикалык түзүлүштөр жана лексикалык конструкциялар аркылуу акындын уникалдуу стилдик өзгөчөлүктөрүн, сүйүү, азап, ыйыктык, бийиктик сыяктуу мотивдерди колдонуудагы көз караштарын ачат. Байдылда Сарногоевдин ырларындагы

эмоционалдык тереңдик, чын жүрөктөн чыккан сезимдери жана поэзияга кошкон салымы талданып, анын адабий жана лексикалык инновацияларынын мааниси белгиленет. Лексикалык элементтердин колдонулушу, алардын адамдардын жан дүйнөсүндөгү ар түрдүү сезимдерге байланыштуу мүмүнчүлүктөрү акындын поэзиясынын эмоционалдык жүгүн жаратат. Махабат, сүйүү, ашыктык жана азап сыяктуу темалардын акындын чыгармаларында лексикалык аспектиде талданышы өзгөчөлүктөрдү жана жаңычылдыктарды көрсөтөт.

Түйүндүү сөздөр: поэзия, эмоция, экспрессивдүү, оң баа берүү, ашыктык, махабат, салыштыруу, маани, колдонулуш, өзгөчөлүк, каражат.

Түргөнбаева А. А., преподаватель
aizok_kg@mail.ru

ORCID: 0009-0009-6277-8372

Асирдинова Т. Ж., канд. филол. наук, доцент
tolkun-1975@mail.ru

ORCID: 0009-0002-3524-6863

Уркалыева А. К., магистрант
salkynurkalyeva@icloud.com

ORCID: 0009-0005-8273-4941

ИГУ им. К. Тыныстанова
г. Каракол, Кыргызстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭКСПРЕССИВНЫХ И ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ СЛОВ, ПОСВЯЩЕННЫХ ТЕМЕ ЛЮБВИ И СТРАСТИ В ПОЭЗИИ БАЙДЫЛДЫ САРНОГОЕВА

В данной статье рассматривается использование, особенности и природа экспрессивных и эмоциональных слов, посвящённых теме любви и страсти в поэзии известного кыргызского сатирического поэта Байдылды Сарногоева. Анализируются чувства любви и страсти, выраженные в его произведениях, сила, место и природа слов, отражающих эти эмоции, как основные элементы, формирующие содержание и атмосферу стихов. Через поэтические структуры и лексические конструкции раскрываются уникальные стилистические особенности поэта, его взгляды на использование мотивов любви, страдания, святости, возвышенности. Эмоциональная глубина стихов Байдылды Сарногоева, искренность его чувств и вклад в поэзию анализируются, а также подчеркивается значимость его литературных и лексических нововведений. Использование лексических элементов и их возможности для выражения различных человеческих чувств создают эмоциональную нагрузку в его поэзии. Лексический анализ тем любви, страсти, азарта и страдания в произведениях поэта выявляет их особенности и новаторство.

Ключевые слова: поэзия, эмоции, экспрессивность, положительная оценка, любовь, страсть, сравнение, значение, использование, особенности, средства.

Turgonbaeva Ai. A., teacher, aizok_kg@mail.ru

ORCID: 0009-0009-6277-8372

Asirdinova T. Zh., assoc. proffessor, tolkun-1975@mail.ru

ORCID: 0009-0002-3524-6863

Urkalyeva A. K., master's degree, salkynurkalyeva@icloud.com

ORCID: 0009-0005-8273-4941

K. Tynystanov Issyk-Kul state university
Karakol, Kyrgyzstan

THE USE OF EXPRESSIVE AND EMOTIONAL WORDS DEDICATED TO THE THEME OF LOVE AND PASSION IN THE POETRY OF BAYDILDA SARNOGOIEV

This article examines the use, features, and nature of expressive and emotional words dedicated to the themes of love and passion in the poetry of the renowned Kyrgyz satirical poet Baydilda Sarnoev. The article analyzes the feelings of love and passion expressed in his works, the strength, place, and nature of the words reflecting these emotions, as key elements that form the content and atmosphere of the poems. Through poetic structures and lexical constructions, the unique stylistic features of the poet are revealed, as well as his views on the use of motifs such as love, suffering, sanctity, and elevation. The emotional depth of Baydilda Sarnoev's poems, the sincerity of his feelings, and his contribution to poetry are analyzed, emphasizing the significance of his literary and lexical innovations. The use of lexical elements and their ability to express various human emotions create the emotional charge in his poetry. The lexical analysis of themes such as love, passion, longing, and suffering in the poet's works highlights their uniqueness and innovation.

Keywords: poetry, emotions, expressiveness, positive evaluation, love, passion, comparison, meaning, usage, features, devices.

Кыргыз поэзиясы өзүнүн терең философиялык, адамгерчилик жана социалдык мазмуну менен бай. Байдылда Сарногоев – кыргыз поэзиясынын көрүнүктүү өкүлдөрүнүн бири, анын чыгармалары кыргыз элинин күнүмдүк турмушун, руханий дүйнөсүн жана коомдук турмуштагы өзгөрүүлөрдү чагылдыруу менен белгилүү. Сарногоевдин ырларынын өзгөчөлүгү адамдын ички дүйнөсүн жана коомдогу көйгөй маселелерди терең сезимдер аркылуу чагылдырышында турат. Ал өзүнүн поэзиясындагы оң эмоцияларды, сүйүү, үмүт, жаркын келечекке болгон ишеним сыяктуу маанилерди кеңири колдонот.

Байдылда Сарногоевдин ырларында оң эмоциялар сүйүү, тынчтык жана үмүт сыяктуу темаларга багытталган. Ал сүйүүнү жана адамдын ички дүйнөсүндөгү гармонияны даңазалайт. Ырларында сүйүү ар кандай формада, дүйнөнүн жана адамдын бүтүндүгүн, дүйнөдөгү жакшы жана жаман нерселердин ортосундагы тең салмактуулукту билдирген терең мааниге ээ.

Ашыктык чөйрөсүндө айтылуучу эркелетүү, кайрылуу, урматтоо маанисиндеги сөздөр көп учурда эмоционалдык айкындуулук менен ачылган. Бул лексикалык бирдиктер акындын ырларында жаралып жаткан сезимдердин тереңдигин көрсөтүп, орду менен колдонулган. Ал эми ашык болгон адамын башка баалуу нерселерге салыштыруу боюнча эмоционалдуу-экспрессивдүү сөздөр акындын чыгармачылыгында эң жогорку деңгээлде колдонулуу менен өзгөчө стилистикалык боёк берип турат.

Кыргыз тилиндеги оң эмоциялар – бул адабий чыгармаларда адамдын жакшы жагын, тынчтыкты, сүйүүнү жана коомдук жакшыртууну билдирүүчү тилдик элементтер. Байдылда Сарногоевдин ырларында ошол оң эмоцияларды билдирген сөздөр жана образдар көп кездешет.

Чыгармаларында адамдын ички дүйнөсү, социалдык турмушу жана инсандык баалуулуктар терең талданып, жогорку көркөмдүк деңгээлде баяндалган акын Байдылда Сарногоевдин поэзиясындагы өзөктүү темалардын бири – ашыктык жана махабат, алардын адамдын ички дүйнөсүнө таасир этүүчү күчү. Сарногоевдин ырларында сүйүү сезими терең, курч жана эмоционалдык мүнөздө чагылдырылган. Ашыктык темасы акындын чыгармаларында көп колдонулган жана аны абдан жандуу, экспрессивдүү жана күчтүү формада сүрөттөгөн.

Акындын чыгармалары көпчүлүк убакта тилдин экспрессивдүү-эмоционалдуу мүмкүнчүлүктөрүн колдонуу менен терең философиялык жана эмоционалдык мазмунду берет. Сарногоевдин поэзиясындагы көркөмдүүлүктүн негизги, түпкү максаттары – окурманга түшүнүктүү, уккулуктуу, бирок ошол эле учурда абстракттуу ойлорду элестүү жеткирүү. Ошону менен катар Байдылда Сарногоевдин поэзиясында

тилдин күчү өзгөчө өңүттө көрүнөт. Сөздөр ар түрдүү интонацияда колдонулуп, ар бир ырдын мааниси ачык, так аныкталган. Бул, өз кезегинде, окурманга өзү аркылуу терең сезимдерди ырдагы окуя менен бирге өткөрүүгө, чыгарманын маанисин анык түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берип турат.

Сарногоевдин поэзиясынын көркөм поэтикасы кыргыз поэзиясынын чыныгы көркөмдүгүн жана тереңдигин чагылдырган көрүнүш болуп саналат. Акындын чыгармалары өзүнө гана таандык стилистикалык жана лексикалык өзгөчөлүктөргө ээ, бул анын чыгармачылыгын баалаган жана түшүнгөн окурмандардын жүрөгүнөн терең орун алган.

Махабат чөйрөсү акындын адабий дүйнөсүндөгү эң маанилүү мотивдердин бири болуп, ал сүйүү сезимдери менен байланышкан ар кандай эмоцияларды, кыялдарды, сезимдерди баяндаган. Сарногоевдин поэзиясы сүйүүнүн бардык кыйынчылыктарын жана аны менен байланышкан өзгөрүүлөрдү лексикалык жактан экспрессивдүү, эмоционалдык тереңдикте колдонулган сөздөр аркылуу сүрөттөөдө өзгөчөлөнөт. Бул бөлүмчөдө Байдылда Сарногоевдин поэзиясында ашыктык жана махабат чөйрөсүнө арналган ырларында колдонгон эмоционалдуу-экспрессивдүү сөздөрдү лексикалык аспектиде талдайбыз.

Эмоционалдык жана экспрессивдүү сөздөр – бул конкреттүү сезимдерди, эмоцияларды, кубанычты, кайгыны же сүйүүнү чагылдырган лексикалык бирдиктер. Ашыктык темасы боюнча сөздөр көбүнчө сүйүү, зарыгуу, жакындык, кубануу, айрылуу сыяктуу күчтүү эмоциялар менен байланыштуу болуп, мындай сөздөр акындын ырларында бир нече түрдө колдонулат.

Ашыктык, махабат чөйрөсүнө арналган сөздөр кыргыз тилинде өтө арбын жана ар түрдүү. *Ардагым, алтыным, жан биргем, жалжалым, берекем, эркемайым, кымбатым* деп жалынып жалбаруу иретинде колдонулса, башка нерселерге салыштыруу менен, *ак куум, айым, күнүм, берметим, маралым, кызыл гүлүм* деп да колдонулат. Мисалы,

1. Бирок, **жаным**, чагылса да көздөн от
Абайла деп айтышчу элек биз качан? (Жүрсөк болду) [8];
2. Үчөөбүз айткан үч сунуш
Ойлонуп көргүн, **садага...** (Үч сунуш) [8];
3. Улуп-уңшуп ыйлаарың чын, **жан эркем**
Ушубу деп урмат кылган адамым” (Ойлонуп көр) [8];
4. Кыз жигитти кыялдантып кой бирде,
Берекем деп, **көлөкөм** деп айтчу эле (Эмне болду экен) [9];
5. Сен мага бир кат жазып,
Үйлөнгөн соң жазбай койдун, **жалжалым**. (Сен мага бир кат жазчы) [9].

Бул ырларда ашыгына *жаным, садага, жан эркем, берекем, жалжалым* деген жалынып-жалбаруу сөздөрү колдонулду да, текстке көркөмдүк, эмоциялуулук берди. Ашыктык темасында бул экспрессивдүү сөздөр көбүнчө сүйүүнүн күчүн, анын чындыгын, көңүлдүн эркиндикке болгон абалын көрсөткөн бирдиктер болуп саналат. Махабаттын бардык спектрин чагылдыруу үчүн акын жаркын, кубанычтуу, кайгыга баткан, сүйүү менен байланышкан сөздөрдү колдонот.

Байдылда Сарногоевдин поэзиясында адабий куралдар, анын ичинде салыштыруулар жана метафоралар өзгөчө орунду ээлейт. Акын сүйүүнү, турмуштук жана табигый көрүнүштөрдү сүрөттөгөндө, көп учурда сүйүүнүн объектилерин же адамдык мүнөздөрдү чыгармачыл ченемдер аркылуу кеңири жана терең сүрөттөйт. *«Периштем», «көгүчкөнүм», «алтыным», «күмүшүм», «карлыгачым», «күнүм», «айым», «Чолпонум», «ак куум»* сыяктуу сөздөр акындын поэзиясындагы салыштыруу

элементтеринин жардамы менен адамдын маанайын, сезимдерин, каалоолорун жана сүйүү темасын терең ачуу менен, текстке эмоционалдуу- экспрессивдүү маанини берет. Бул сөздөр акындын сүйлөө стилинде кымбат баалуулукка жана бийиктикке ээ объект катары каралып, поэзияга эстетикалык тереңдик жана эмоционалдык күч берет.

Ал эми акындын төмөндөгү ырларынан башка нерселерге салыштыруу иретинде айтылган сөздөрдүн колдонулганына күбө болобуз:

Каткырыгы кара ташты эриткен,

Сулуу кыздар сууга келген **көгүчкөн**. (Билбей жүрөм) [9].

Көгүчкөн – эркиндиктин, бийиктиктин жана сулуулуктун символу. Ашыктык темасындагы мындай салыштыруулар сүйүү сезимдеринин чексиздигин билдирет. Бул сөз лексикалык мааниси боюнча сүйүүнүн эркиндигин, ачыктыгын жана чексиз байлыгын билдирүүдө чоң ролду ойнойт.

Менин дагы мага ылайык келишкен,

Үйүмдө бар узун чачтуу **периштем**. (Билбей жүрөм).

Периште – адамдагы эң кымбат, назик, сүйкүмдүү, бейишке таандык болгон образ. Сүйгөн адамды периште менен салыштыруу аркылуу акын анын идеалдуу, бүтүндүктү жана руханий тазалыкты камтыган бейнесин чагылдырды. "*Периштем*" сөзү акындын чыгармачылыгында адамды жогорку деңгээлде, көкүрөгүндө эң жогорку баалуулукту, айкын сүйүүнү көрсөтүү үчүн колдонулат.

1. Ай нуру мага не керек,

Алтыным, өзүң турганда.

2. Күн нуру мага не керек,

Күмүшүм, өзүң турганда. (Жанар тоо болуп жаналык) [9].

Ырдагы *алтыным*, *күмүшүм* сөздөрү сүйүү жана жагымдуулук менен тыгыз байланышта. Алтын жана күмүш – баалуу металлдар, ал эми акындын сүйгөн адамы бул баалуу нерселерге салыштырылганда чексиз баалуулукту билдирет. Алтыным жана күмүшүм сөздөрү адамдын сүйүктүүсүн эң кымбат, баалуулукка ээ объект катары көрсөтөт. Алар сүйүү темасын дагы да тереңдетип, ошол адамдын маанилүүлүгүн жана сырткы сулуулугун мүнөздөйт.

Карлыгач – көбүнчө эркиндикти, кооздукту жана күчтүү сезимдерди камтыган символ. Бул сөз – акындын сүйгөн адамын кооздук жана жандуулук менен салыштыруунун бир жолу. Карлыгачтын учуусу сүйүүнүн бийиктигин жана чыдамдуулугун билдирет:

1. Кандайсың, кайкып учкан **карлыгачым**,

Кат жибер, каңырыгым түтөбөсүн. (Алыстан кат) [8];

2. Күндүзү **Күнүм** болсоң, түнкүсүн **Ай**,

Экөө тең өзүң го деп жүрөмүн мен. (От койгун махабаттын милтесине) [9].

Күн – жарык, жылуулук жана турмуштук күчтүн символу. «*Күнүм*» деп сүйгөн адамын салыштыруу аркылуу акын анын сүйүүсүн жана жашоосуна жарык берген бирден-бир жарык катары мүнөздөйт. Бул сөздү колдонуу аркылуу акын өзүнүн сүйүүсүнө кандай маанилүү орун бергенин көрсөтүп, ошондой эле анын адамдын өмүрүндө орун алган маанисин чагылдырат. Ал эми «*айым*» сөзү аялзаттын бийик, айкын жана сулуулук символу катары колдонулат. *Айга* салыштыруу – аны сүйгөн адамдын символдору жана кылымдан кылымга өтүп келген кадыр-барктын өзөгү. Бул сөз сүйүктүүсүн жана анын көңүлдөгү ордун бекемдейт.

Көп кыздын арасынан өзүң гана

Көктөгү жанып турган **Чолпон элең**...(Эсен бол).

Чолпон – бул жылдыз, асмандагы эң жаркын жана эң кооз объектилердин бири.

Ал сүйүүнүн жогорку идеалы жана идеалдуу объектини билдирет. «Чолпон элең» сөзү аркылуу сүйүүчү адамдын жарыкка болгон изги каалоосу жана кыялын чагылдырат. Чолпон асмандагы жылдыз болуп, акын сүйгөн адамынын бейнесин көзгө көрүнбөгөн, бирок өзгөчө жана идеалдуу бир нерсе катары сүрөттөдү.

Көргөн жандын көз кумарын кандырган,

Сен элең го көлдө сүзгөн бир **ак куу**... (Кетпесе экен бөлөккө),

Ал эми жогорудагы ыр саптарындагы *ак куу* сөзү да сүйүүдө колдонулган салыштырма катары адамдын таза, айкын жана жакшылыкка толгон мүнөзүн көрсөтөт. Ак куу бир бүтүндүктү жана сүйүүдө толук бекемдикти жана таза ниетти билдирет.

Жогоруда белгиленген сөздөрдү акын өз чыгармачылыгында колдонуу менен бирге элжирөөнүн бийик даражасын, ички сезимди, күчтүү эмоцияны окурманга жеткирип берди.

Бул сөздөрдүн лексикалык стилистикасы көбүнчө сүйүү сезимдеринин сызыгын күчөтүп, адамдын ички дүйнөсүндөгү жана сүйүү маданиятындагы эң жогорку деңгээлдеги баалуулуктарды көрсөтүү үчүн колдонулат. Салыштырма сөздөр жана метафоралар акындын ырларында поэтикалык чөйрөнү, анын лексикалык баалуулугун жана эмоционалдык көтөрүлүшүн көрсөтүп турат.

Байдылда Сарногоевдин поэзиясындагы салыштыруу иретиндеги сөздөр (мисалы, «*периштем*», «*көгүчкөнүм*», «*алтыным*», «*күмүшүм*», «*карлыгачым*», «*күнүм*», «*айым*», «*Чолпон элен*», «*ак куу*» ж. б.) акындын поэзиясында терең эмоционалдык таасир калтырган, сезимдерди күчөтүп, аларды чагылдырган лексикалык бирдиктер болуп саналат. Сарногоев бул сөздөрдү сүйүү жана жогорку руханий маанилерди сүрөттөө үчүн колдонуп, акындын чыгармачылыгында идеалдык сүйүүнүн, адамдык баалуулуктардын жана руханий таза жакшылыктардын тарыхый жана символикалык деңгээлде чагылдырылышын камсыздайт.

Байдылда Сарногоевдин поэзиясында ашыктык жана махабат темалары эмоционалдык жана экспрессивдүү сөздөр аркылуу терең чагылдырылат. Лексикалык аспектиде акын сүйүү сезимдеринин көптөгөн түрлөрүн сүрөттөп, сүйүүнүн кеңири маанилерин түшүндүрүүгө жетишкен. Байдылда Сарногоевдин сүйүү жана ашыктык темасына арналган поэзиясындагы лексикалык инструменттер акындын чыгармачылыгындагы өзгөчө стилистикалык, эмоционалдык, философиялык таасирди түзгөн. Махабат жана ашыктык чөйрөсү поэзияда көп кырдуу, терең, өз ара байланышкан жана үзгүлтүксүз бир бүтүндүк катары баяндалып, адамдык сезимдердин кыймылын, турмуштагы маанилүүлүгүн жогорку көркөмдүк деңгээлде сүрөттөгөн.

Акындын чыгармаларында кездешкен оң жана терс эмоциялык баа берүү маанилеринин табияты көп түрдүү жана алардын колдонулушу окурмандын ырларына болгон таасирдүүлүгүн, окумдуулугун күчөтүп, өзгөчө стилистикалык боёк берип турат [10].

Оң эмоционалдуу баа берүү маанилеринен ашыктык, сүйүү, махабат чөйрөсүндөгү сөздөрдүн колдонулушу боюнча акындын поэзиясы өзгөчөлөнүп турат. Себеби акындын көпчүлүк ырлары ушул багыттагы ырлар десек болот. Байдылда Сарногоевдин поэзиясындагы оң эмоциялар – адамдын ички дүйнөсүн жана руханий өсүүнү көрсөтүүчү негизги элементтер. Ал өзүнүн ырларында жогорудагы тилдик элементтерди колдонуу менен сүйүүнү, үмүттү, тынчтыкты жана гармонияны даңазалаган.

Ашыктык чөйрөсүндө айтылуучу эркелетүү, кайрылуу, урматтоо маанисиндеги сөздөр көп учурда эмоционалдык айкындуулук менен ачылган. Бул лексикалык бирдиктер акындын ырларында жаралып жаткан сезимдердин тереңдигин көрсөтүп,

орду менен колдонулган. Ал эми ашык болгон адамын башка баалуу нерселерге салыштырган эмоционалдуу-экспрессивдүү сөздөр акындын чыгармачылыгында эң жогорку деңгээлде колдонулган.

Кыргыз акындары өз чыгармаларында кылымдар бою көчмөн турмуштун шартында элибиздин кабылдоолорун, түшүнүктөрүн, күлүк кыялдарын, психологиялык түйшөлүүлөрүн оозеки поэзияда эркин көрсөтө алды. Бул касиеттер аркылуу Б. Сарногоев чыгармачылыгынын башатын түптөп, элдик менталитетти дал өзүндөй кылып, профессионалдык поэзияда ийине жеткирип бере алды.

Б. Сарногоевдин поэзиясынын көркөмдүүлүгү, андагы салттуулук, жаңычылдык маселелери, адабиятта алган орду, лексикалык кызматы туурасында кеп кыла берсек, сөзүбүз бүтпөс. Ошондуктан Байдылда Сарногоевдин поэзиясындагы ашыктык жана махабат темаларына арналган экспрессивдүү-эмоционалдуу лексикалык бирдиктердин колдонулушу лингвистикалык аспектиде терең иликтенип отурат. Акындын поэтикалык чыгармаларында махабат сезими өзгөчө эмоционалдык тон менен образдуу, күчтүү экспрессия аркылуу берилгени аныкталды. Поэзияда колдонулган сөздөрдүн лексикалык табияты улуттук менталитетке, тилдин көркөм мүмкүнчүлүктөрүнө жана поэтикалык интуицияга негизделгенин дагы байкаса болот.

Изилдөөнүн жүрүшүндө акын колдонгон сөздөрдүн түпкү мааниси менен алардын көркөм чыгармадагы ролу салыштырылып, сөздөрдүн поэтикалык текстте кандай лексикалык жана стилистикалык жүк көтөрөрү такталды. Ошондой эле Байдылда Сарногоевдин лирикасында улуттук фразеологиялык бирдиктердин, мүнөздүү эмоционалдуу кайрылуулардын, диалектизмдердин жана поэтикалык элестүүлүктүн терең тамыр алгандыгы баса белгиленди. Бул каражаттар махабат жана ашыктык темаларын көркөм берүүдө акындын өзгөчө лексикалык стилин жана автордук үнүн жаратат.

Макалада Байдылда Сарногоевдин поэзиясындагы лексикалык тандоолор анын сүйүү, кумар, азап, кусалык жана руханий бийиктик сыяктуу мотивдерди чагылдырууда чечүүчү ролду ойногону аныкталды. Бул лексикалык өзгөчөлүктөр акындын поэзиясын гана эмес, жалпы кыргыз адабиятынын өнүгүшүн, көркөм тилдин байышын көрсөтүп турат.

Изилдөө учурунда Сарногоевдин сүйүү темасын жеткирүүдөгү уникалдуу стили поэтиканын өзгөчө ыкмалары аркылуу көрүндү. Бул лексикалык-стилистикалык каражаттар аркылуу акын окурман менен терең эмоционалдык байланыш түзүүгө жетишет.

Натыйжада, Байдылда Сарногоевдин поэзиясындагы махабат темасы лингвистикалык жана адабий баалуулук катары каралып, кыргыз поэзиясындагы көркөм тилдин өнүгүшүнө кошкон салымы катары жогорку баага татыктуу экендиги белгиленди.

Адабияттар:

1. Айшен Кожа. Эмоциялык-нарктагыч сөздөрдүн семантикалык топтору (кыргыз жана түрк тилдеринин материалдарынын негизинде) / Айшен Кожа // ЫМУдагы илимий-практикалык конференциянын материалдары. - Каракол, 2005.
2. Артыкбаев, К. Чыгармалар жана ойлор / К. Артыкбаев. - Фрунзе: Кыргызстан, 1974. - 13-б.
3. Аширбаев, Т. Кыргыз тилинин стилистикасы: жалпы маселелери. 1-китеп / Т. Аширбаев. - Бишкек-Ош, 2000.
4. Аширбаев, Т. Кыргыз тилинин стилистикасы: фонетикалык, сөз жасоо жана лексикалык стилистика. 2-китеп / Т. Аширбаев. - Бишкек, 2000.

5. Лукьянова, Н. А. Экспрессивная лексика разговорного употребления / Н. А. Лукьянова. – М., 1987.
6. Мамытов, Ж. Азыркы кыргыз тили: фонетика жана лексикология / Ж. Мамытов. - Бишкек: ЖЭКА, 1998.
7. Сапарбаев, А. Кыргыз тилинин лексикологиясы жана фразеологиясы / А. Сапарбаев. - Бишкек, 1997.
8. Сарногоев, Б. Ырлар жыйнагы / Б. Сарногоев. - Фрунзе: Кыргызстан, 1973.
9. Сарногоев, Б. Ашуудан берген отчетум / Б. Сарногоев. - Фрунзе: Кыргызстан, 1984.
10. Түргөнбаева, А. А. Байдылда Сарногоевдин поэзиясындагы оң жана терс эмоционалдык баа берүү маанилеринин табияты / А. А. Түргөнбаева, А. К. Уркалыева // Вестник Исык-Кульского университета. – 2024. – No. 59. – С. 267-272. – DOI 10.69722/1694-8211-2024-59-267-272. – EDN DUWDWM.
11. Усубалиев, Б. Эмоциялык-нарктагыч лексика / Б. Усубалиев // БГУдагы илимий- практикалык конференциянын материалдары. - Бишкек, 1998.